

de 1289: «110 bocs colutz [‘amb testicles’], et 250 *crestons*» (Horta, *BABL* VI, 67), i en un de Balaguer, de 1313 (*BABL* XII, 377, context a prop. de *aguat*, veg. *IGUAL*); usat pel romanç tradicional: «a sota d'un pom d'or — hi havia una dama, / <que> guarda 5 *crestons* y renta la bugada» (MilàF, *Romllo*, 307E).

Avui *crestó* s'usa en una gran àrea, complementària de la de *crestat*, al Sud i Oest de la d'aquest: Bagà, Sort, Llobregós, Sió, Penedès, Borges Blanques, Tor- 10 tosa, Benicàssim (*BDLC* IX, 191, i fins a Alcoi, on no puc creure que signifiqui «boc de llavor»); tort. *crestó* ‘mascle cabriu capat’ (*BDC* III, 93), id. a Àger (Porcióles), a la Vall d'Assua (J. Lluís, *Pastors i Tempestes*, p. 4); i també a la Vall de Cardós em definien el 15 *krestó* com un «cabrú mascle i capat, de més de dos anys», però l'àrea del mot es continua per l'Alt Aragó: *krestón* des de la Vall de Broto fins a la d'Ansó i la Serra de Guara (Bolea, Fiscal, Linàs, Echo i Ansó, llevat de la vall de Tena, on a Lanuza usen tant 20 *castrón* com *crestón*): Kuhn (*ZRPh*. LV, 622), Casac. (*BDC* XXIV, s. v.), i d'altra banda aran. i gascò *krestúñ* (Rohlf's, *Le Gc.*, § 262). Cardós *crestonera* ‘ovella (o cabra?) que té les banyes dretes’ (a Estaon, 1934); ‘esquella molt llarga’: «anaven per les cases a man- 25 llevar ases (?), trucs, esquelles, *crestoneres* i altres estris de fer soroll’ (Violant a Sarroca de Bellera, *BCEC*, 1933, 322). *Crestonada*. *Crestonenc*. *Crestonet*.

Castració. *Castrador*. *Castradura*.

† Cf. Millardet, *RLR* LX, 150, però no és acceptable 30 que sigui de causa únicament fonètica.

CASTRE, del ll. *CASTRUM* ‘castellet, fortificació’, que existia encara en el ll. vg. de Catalunya, però aviat degué caure-hi en progressiu desús. Se'n salva- 35 ren relíquies en la toponímia, però els accidents fonètics que afecten quasi totes ens ensenyen que tingué entre nosaltres una decadència més ràpida que en gallego-portuguès i fins que en castellà, on n'hi ha rastres toponímics més copiosos i ben conservats. Entre nosaltres els pocs representants presenten forta alteració, fora del castell de Castro o de *Castre* (*Cròn.* de Jaume I, Muntaner i Pere III) a la Serra d'Espadà; però *Montmagastre* (i *Montmagastrell*) entre 40 Artesa de Segre, Tiurana i el Montsec: MAMMA CASTRI ‘la mamella o mambla del Castell’; CASTRI SERRAS ‘les serres del castell’ dissimilat *Castisserras*, d'on amb síncope normal *Castserras* > *Casserres*; si els dos *Casterne* de Ribagorça vénen de *CASTRUM NIGRUM* > *Castrener* > *Casterner* (o és *CASTELLUM NIGRUM*?) 45

Tanmateix potser que vagi conservar un poc més de vida entre nosaltres del que hauríem cregut. En els *E. T. C.* I, 164n., vaig indicar que el nom de lloc *El Clascar* (*klaská*) està per tota la Catalunya oriental per designar turons on hi ha hagut un castell o un 55 càstrum, és provinent de *Casclar* < *Castlar* < *CASTELLARE*: posem-ne com a exemple dos de forma ben típica: *El Clascar* de Malla, a Osona (mola rodona, damunt el poblet de Malla), *El Clascar*, una altra mola rodona al mig de la vall dels Arcs (entre Sta. Pau, 60

Mieres i Finestres), però n'hi ha bastants més. Ara bé en baix llatí del Princ. es troba de vegades un apel·latiu *castulum* amb el sentit de ‘castell’: Bast.-Bass. el registren en docs. de 963, 988, 1020 i 1040. I tant 5 *castilà* *CASTELLANUS* com *Catllar* *CASTELLARE*, s'explícarien amb fonètica més rigorosa si partíem de derivats d'aquest *CASTULUM*, posat cas d'acceptar que, tot i forma de baix-llatí, tingué una vida real; i més encara *Clascar*, vist que el pas de -*STL-* a -*skl-* conduïa a un encontre consonàntic de data molt antiga. Ara bé *CASTULUM* representat en una forma de llenguatge bon- 10 tros macarrònica: tingué vida real?

Potser, tanmateix: en -*TUL-* la síncope és normal; no en -*TELL-*. Admetríem que tant aquest fantasma com els reals *Castlar*, *Castlà*, *Castlar*, són en realitat una alteració de *CASTRUM*, amb la -*R-* d'aquest dissimilada en -*l-* davant la de -*ARE*, i ajudant-hi la influència del parònim i quasi-sinònim *CASTELLUM*. En conclusió tindríem un col·lectiu *CASTR-ARE* > *Castlar* (d'on 15 *Catllar* d'una banda, *Casclar* de l'altra) per dissimilació (ajudada per *CASTELLUM*), d'on la cosa es propagaria a *Castlà*, *Castlania*; i un grup de notaris, guiant-se per això, canviaria *castrum* del baix llatí documental en *castulum*. ¿O podríem potser pensar en un mot sorotàptic *KASTLO-* germà de *CASTRUM*? O concebre encara que fos una supervivència ibèrica: sens dubte trobem *Castulo* (> *Cazlona*, *Caçorla*) en ibèric; però no essent indoeuropeu l'ibèric ens veuríem forçats a suposar una coincidència casual (sempre acollida amb 20 escepticisme), si no admetem que en el fons era indoeuropeu iberitzat. Cf. encara *Benicarló* PINNA *CASTLON* (‘penya dels castells?’) (genitiu plural indoeuropeu en -*ON*). Queden així plantejats els termes del problema, en espera que el futur ens reservi més 25 clarícies.

DERIV.: *Castrense*.

CPT.: *Castrametació*: format amb *metari* ‘midar, delimitar’.

40 *Castrimàrgia*, V. el que en diem a propòsit de *catximarro* (s. v. *catx-*) *Castró*, V. *castrar* *Casual*, per *casoal*, ‘casa gran’, V. *casa* *Casual* adj., *casualitat*, V. *cas* (*CAURE*) *Casuari*, del malai, veg. *DCEC* (*CASUARIO*) *Casuc*, V. *casa* *Casuista*, *casuístic*, 45 V. *cas* *Casull*, *casulla*, *casulleria*, *casunyet*, V. *casa*

CATA-, *CAT-*, formes prefixades del gr. *κατά* ‘sota, davall’. Com ara +*catabàtic* (aplicat a una malaltia que va en disminució, 1868, *SLitCosta*, que Ed. 50 Fontserè reclamava a Fabra, c. 1925); *catabolisme*; *cataclicnic*; *catacresi* (gr. *κατάχρησις*, de *καταχρημαι* ‘jo abuso’ i aquest de *χρημαι* ‘jo uso’); *catacústica* [1868, *op. c.*] (id.); *catadíptric* (id.); *catarrins*; *cation*; *catòde*, amb gr. *ὄδος* ‘cami’, *catòdic*; *catòptric*.

Catabauma, V. *catau*

CATACLISME, pres del ll. *cataclysmos* ‘diluvi’ i, aquest, del gr. *κατακλυσμός* id., derivat de *κατακλύζω* ‘jo inundo’, i aquest de *κλύζω* ‘jo banyo’. □